

מיומנויות חברתיות והתמודדות עם דחייה חברתית כחלק מיצירת אקלים מיטבי בגן ובבית הספר

פיתוח אחריות אישית וחברתית: אף תפקידים בקבוצה ואף היכולת לנוע ביניהם

שני שיעורי כישורי חיים לתלמידי חטיבת הביניים¹

רציונל

קידום אקלים חינוכי מיטבי ומעצים המקדם רווחה נפשית ומוגנות בקרב כלל התלמידים והקהילה החינוכית, הינו מטרה מרכזית בעשייה החינוכית. מתפקידנו, כאנשי חינוך, להעלות למודעות ולהדגיש את החשיבות הרבה של הגשת עזרה, ערבות הדדית, דיווח למבוגר והתערבות במצבי מצוקה. פיתוח כישורים פרו - חברתיים חיוני על כל הרצף: החל ממצבי פגיעה יום יומיים ועד, חלילה, למקרים מורכבים יותר של בריונות, ניצול ואיום. כחלק מתכנית "כישורי חיים" מוצגת לפניכם סדנה העוסקת בפיתוח אחריות אישית וחברתית והתמודדות עם בריונות.

מטרות

- הכרות עם מעגל הבריונות ושימת זרקור על כוחה של הקבוצה.
- המקום שלנו בהתמודדות עם תופעת האלימות והבריונות.
- עידוד התלמידים לגילויי אמפתיה כלפי החבר בקבוצה.

מהלך השיעורים

היום נעסוק ב"תפקידים" שלנו בקבוצות השייכות השונות, באמפתיה כלפי חברינו והסובבים אותנו ובכוחה של הקבוצה.

חלק ראשון (כ-10 דק')

¹ מומלץ לקרוא קריאה מקדימה את המסמך - "אקלים חברתי מיטבי בבית הספר ובכיתה מסמך מערכת המסייע בהבניית תכנית ההתערבות" הנמצא בעלון המקוון תחת הכותרת: "תפיסה ומדיניות"

כל תלמיד מקבל דף המחולק ל-10 כרטיסיות, בכל כרטיסיה מצוין אירוע.
בנוסף, כל תלמיד מקבל 10 מדבקות ירוקות ו-10 מדבקות צהובות.
המחנכת מקריאה תיאורי אירוע והתלמידים מתבקשים להחליט אם כעדים לאותו אירוע הם
היו בוחרים להתערב או לא להתערב.
על גבי הכרטיסיה שהיו מתערבים ידביקו מדבקה ירוקה ובכרטיסיה שלא היו מתערבים
ידביקו מדבקה צהובה.

מה מבין האירועים הבאים יגרום לכם לקום ולהתערב?

- תלמידים המקללים זה את זה בבית הספר.
- ילדים עושים מפגש חברתי ולא מזמינים שלושה ילדים מהכיתה.
- ילד הוציא מקבוצת הווסטאפ ילד אחר.
- הצקות מילוליות לתלמיד חדש בכיתה.
- תלמיד מכיתה גבוהה המאיים במכות על תלמיד בכיתה נמוכה יותר וסוחט ממנו כסף.
- תלמיד המכה מכות קשות לתלמיד אחר.
- שני תלמידים המכים אחד את השני.
- תלמיד המקלל את המורה ומאיים לפגוע בה.
- תלמידים לועגים לתלמיד אשר מתמודד עם בעיה גופנית, שיושב לידם בהפסקה.
- תלמידות מהכיתה המקבילה מרכלות על תלמידה מכיתתן.
- תלמידים מעודדים לחרם על תלמידה מכיתתם.
- תלמידים משליכים אבנים לעבר חתולה וגוריה.

חלק שני (כ-30 דק')

חלוקת תלמידי הכיתה לחמישיות. כל קבוצה בוחרת שלושה מקרים מתוך הכרטיסיות
האישיות ודנה בהם.

הנחייה:

קראו את המקרה, התבוננו במדבקות שאתם וחברכם הדבקתם וחשבו יחד:

האם אתם מסכימים עם דעת רוב חברכם? (לפי צבע ומספר המדבקות). נמקו את
מחשבותיכם.

האם תוכלו להשפיע על הדעה הרווחת בקרב חבריכם? אם כן כיצד?

שתפו את חבריכם במה שאתם הייתם עושים, אילו נתקלתם במקרה דומה?

חלק שלישי - חזרה למליאה לסיכום התהליך הקבוצתי (כ-10 דק')

כל קבוצה משתפת האם התחולל שינוי בעמדות חבריה?

שיחה –

- האם קיימת "קו אדום" שמצביע על כך שיש להפסיק את ההצגה? מהו "הקו האדום" שלכם?

חלק רביעי - הצגת בעלי התפקידים של "תפיסת תפקידי הצופה המשתתף" (כ15 דק')

התבוננות ולמידה משותפת של "מעגל הבריונות". המורה תשתף את תלמידי הכיתה כי מחקרים ותצפיות שבדקו אירועי אלימות בין בני נוער מצאו כי פרט לנפגעים ולפוגעים, נמצאים בסיטואציה עוד בני נוער. הם צופים במקרי בריונות ופגיעה ודרך התנהגותם במצבים הללו הם למעשה מחזיקים בעמדה ביחס למתרחש.

התנהגותם של הצופים מהצד משפיעה, ללא ספק, על התוצאה של אירוע ההצקה. חלק מהם מצטרפים לבריונות אשר מישהו אחר החל בה ומתפקדים כמסייעים לפוגע. אחרים, אפילו אם הם לא תוקפים באופן ישיר, נותנים משוב חיובי לפוגע: למשל באים לראות מה קורה ומספקים לו קהל או מעודדים אותו על ידי קריאות או צחוק. לעומתם יש תלמידים שהתנהגותם היא אנטי בריונית והם לוקחים את הצד של הנפגע, מנחמים אותו ומנסים לגרום לאחרים להפסיק את הבריונות. בהתנהגותם הם למעשה מגנים על הנפגע.

בשקף שלפניכם מוצגים ארבעה בעלי תפקידים חוץ מהבריון (הפוגע) והקורבן (הנפגע): המסייע, המחזק, המתעלם, והמגן.

חלק חמישי - (כ15 דק')

משימה - בחירה של אחד המקרים שדנו בהם בקבוצות וחשיבה משותפת. לדוגמא: תלמידים מעודדים "חרם" על תלמידה מכיתתם.

בחירה של תלמידים למשחק תפקידים: פוגעים, התלמידה הנפגעת, תלמידים המקבלים את ההודעה לחרם (תלמיד שמתקן פעולה עם הפוגעים, תלמיד שעומד מהצד ואינו מגיב, תלמידה שמדווחת למורה על המקרה).

בסיום משחק התפקידים נשאל את התלמידים המשתתפים:

איך הרגשתם?

האם במציאות הייתם נוהגים אחרת?

נפנה לצופים ונשאל האם שינוי את דעתם והיו נוהגים באופן שונה ממה שחשבו בתחילת המפגש?

לסיכום (5-10 דק')

דבר אחד שאני לוקח מהמפגש...

נספח

6 התפקידים על פי סלימוואלי - תפיסת "תפקידי הצופה המשתתף"

הפוגע bully יוזם ההצקה, גורם לאחרים להצטרף, מוצא דרכים חדשות להציק לקורבן, מוביל קבוצת תלמידים.

המסייע Assistant עוזר לפוגע על ידי תפיסה או החזקה של הקורבן. מצטרף ממשית לפוגע.

המחזק reinforcer תמיד נמצא שם. לא פוגע פיזית אך לועג לקורבן ומעודד את הפוגע. אומר לפוגע אמירות מעודדות ומעודד אחרים לצפות.

המתעלם outsider בדרך כלל לא נמצא בסיטואציה או מתרחק, מעמיד פנים של הבחין במתרחש, לא עושה דבר. לא לוקח צד בסיפור. "יושב על הגדר".

המגן defender מדווח למבוגר או מזעיק עזרה של מבוגר למקום האירוע, משתדל לשכנע את הפוגעים להפסיק. מעודד את הקורבן, מגייס אחרים בשביל לעזור. נשאר שם בשביל הקורבן.

הקורבן victim קורבן ההצקה. לרוב תלמיד בעל הערכה עצמית נמוכה, מאופיין בנסיגה ובהימנעות חברתית, לעיתים אגרסיבי. מאופיין כ"קורבן" לפחות על ידי שלישי מכיתתו.